

Pre jaskyne je typický vyrovnaný ročný chod klimatických parametrov bez výraznejších výkyvov, čo súvisí s uzavretosťou podzemných priestorov. Vo väčšine jaskýň (okrem trvalé zaľadnených) teplota vzduchu približne zodpovedá priemernej ročnej teplote vonkajšieho okolia. Jaskynné priestory sa vyznačujú vysokou relatívnou vlhkosťou vzduchu. Zadné časti Važeckej jaskyne za Jazierkovou sieňou majú takmer statické klimatické podmienky s teplotou vzduchu 6,5 až 6,8 °C a priemernou relatívnou vlhkosťou vzduchu 94 %. Vstupné časti jaskyne (Vstupná sieň, Kamenný dóm) však počas roka ovplyvňujú vonkajšie klimatické zmeny na povrchu pred jaskyňou, čo sa v zime prejavuje mrazovým zvetrávaním vrstevnatých vápencov. Teplota vzduchu sa tu mení od -5,7 až do +8,4 °C, relatívna vlhkosť vzduchu od 65 do 95 %. Stredné časti jaskyne (Chodba objaviteľa, Zrútený dóm, chodby za Kamenným dómom) predstavujú vyrovnávaciu zónu medzi klimaticky odlišnými zadnými a vstupnými časťami jaskyne.

Jaskynná fauna

Važecká jaskyňa patrí medzi najvýznamnejšie jaskynné paleontologické náleziská na Slovensku. Kostí jaskynného medveďa (*Ursus spelaeus*) sa našli v Kostnici i iných častiach jaskyne. Ojedinelé sa tu zdržiava netopier obyčajný (*Myotis myotis*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*) a netopier fúzatý (*Myotis mystacinus*).

Živé organizmy v jaskyniach sú redukciou až zánikom zrakových orgánov, depigmentáciou, veľkosťou a tvarom tela, ako aj niektorými ďalšími fyziognomickými znakmi a životnými funkciami prispôsobené životným podmienkam v podzemných dutinách (tma, stála nižšia teplota, vysoká vlhkosť vzduchu a pod.). Z jaskynných bezstavovcov je pozoruhodný až unikátny nález šťúrovky *Eukoenenio spelaea* - najsevernejší výskyt zástupcu tohto radu pavúkovcov, čím sa Važecká jaskyňa zaradila medzi biospeleologické lokality európskeho významu. V jaskyni sa zistil výskyt 8 druhov chvostoskokov, z ktorých dva troglobiontné druhy - *Deuteraphorura kratohvíli* a *Pseudosinellapociti* - predstavujú endemity Západných Karpát. Vstupná sieň má vhodné mikroklimatické podmienky pre vlhkomilné, tieňomilné a chladnomilné druhy drobných živočíchov, ktoré počas roka dočasne migrujú z povrchu do podzemia, aby tam prečkali klimaticky nepriaznivú časť roka. Vo vyvieracke Teplica sa vyskytuje kórovec - studničkář *Niphargus tatrensis*.

História

Otvory do podzemných dutín na južnom okraji Važca poznali jeho obyvatelia od nepamäti. Nazývali ich Diery pod vrškami. O vzdialenejšom ponore v Prieпадlách pohlcujúcom vody, ktoré následne vyvierajú vo Važci, sa zmieňoval už M. Bel v Noticiách z roku 1735. Važecký rodák S. Rysulä v roku 1914 bol asi prvý, kto sa odhodlal preniknúť hlbšie do tajuplných podzemných dier pri Važci. Spolu s bratom sa dostali do siene s kvapľovou výzdobou, avšak v tom čase sa tejto udalosti nepripisoval zvláštny význam.

Vlastný objav Važeckej jaskyne sa viaže na miestneho rodáka Ondreja A. Húska. Po absolvovaní lesníckej školy si v júni 1922 v rámci exkurzie prehliadol priepasť Macochu v Moravskom kráse, čo podnietilo jeho záujem o prieskum važeckých Dier pod vrškami. Do prieskumu sa pustil s A. Somrom, učiteľom z Prahy, ktorý niekoľko rokov trávil prázdniny vo Važci. Na obhliadku dier sa vydali 8. júla 1922. O deň neskôr, po prekopení zúžených miest, sa dostali do prvých väčších priestorov. Odvtedy chodievali do jaskyne každý deň. Koncom júla sa k nim pripojil J. Podlipský.

Prvé správy o objave jaskyne sa zásluhou F. Havránka, akademického maliara, objavili v tlači koncom augusta 1922.

Včase, keď sa O. A. Húska s A. Somrom intenzívne zaoberali prieskumom jaskyne, prišiel na tunajšie „vršky“, aby odtiaľ vyfotografoval Vysoké Tatry. Už v auguste 1922 sa usiloval o prenájom pozemku, na ktorom sa jaskyňa nachádzala. Od urbárikov získal prísľub, že po preskúmaní jaskyne sa môže ako podnikateľ postarať o upravenie jej priestorov a ich využitie. V septembri 1922 M. Janoška zorganizoval výpravu do jaskyne a svoje dojmy publikoval v časopise Krásy Slovenska.

V septembri 1922 sa o objav jaskyne začal zaujímať Štátny referát na ochranu pamiatok v Bratislave. Začiatkom júna 1924 F. Havránek podal žiadosť o povolenie úprav v jaskyni s cieľom jej sprístupnenia. Ministerstvo školstva a národnej osvety povolilo sprístupnenie jaskyne v októbri 1924. F. Havránek si na práce v jaskyni najal nemajetných važeckých občanov. Najskôr upravili vchod, aby sa dosiahol pohodlný vstup do jaskyne. Ďalej sa rozširovala Objavná chodba, i úpravy sa robili aj v ďalších častiach jaskyne. Keďže úprava Objavnej chodby pre budúcu prehliadkovú trasu bola nán trhacími prácami sa upravila dnešná Vstupná chodba.

Koncom augusta 1929 F. Havránek oznámil Okresnému úradu v Liptovskom Mikuláši ukončenie sprístupňovacích v jaskyni a žiadal o úradné vybavenie náležitostí týkajúcich sa jej

zverejnenia. Pre dodatočné práce sa úradná prehli jaskyne uskutočnila až 13. apríla 1932. Výmer, ktorým okresný úrad povolil otvorenie jaskyne pre verejnosť, však Kraj úrad v Bratislave zrušil pre nezákonnosť. Až v januári 1934 vydal Okresný úrad v Liptovskom Mikuláši nový výmer, ktorým definitívne povolil verejné sprístupnenie Važeckej jaskyne.

V roku 1930 na požiadanie F. Havránka publikoval J. Volko-Starohorský prácu o Važeckej jaskyni. Opísal jej podzemnú priestory, charakter sintrovej výplne a paleontologické nálezy, ako aj práce súvisiace so sprístupňovaním jaskyne, i neskôr vykonal geologické mapovanie územia v okolí Važeckej jaskyne. V roku 1935 vyšla zásluhou F. Havránka publi *Važecká jaskyně a jejikras*.

V októbri 1932 pristúpil F. Havránek k stavbe obytného domčeka pre strážcu jaskyne. V septembri 1935 domček nechal bezplatne J. Vránovi, stolárovi vo Važci, ktorého prijal do svojich služieb, aby vykonával dozor v jaskyni a poskytoval turistom potrebné informácie. F. Havránek vo svojom dome vo Važci zriadil Tatranské a jaskynné múzeum, kde umi paleontologické nálezy získané v jaskyni počas sprístupňovacích prác.

Pootvorení jaskyne pre verejnosť v roku 1934 starostlivosť o jej prevádzku zabezpečoval J. Vrana. Jaskyňa bola prístupná iba počas turistickej sezóny. Prehliadka sa vykonávala pri svetle karbidových lúčok. Počas prechodu frontu v druhej svetovej vojne sa v jaskyni ukrývala rodina F. Havránka a jeho známi. Priestory jaskyne slúžili aj ako úkryt partizanských skupín.

V povojnovom období zariadenie jaskyne chátralo, čím sa zhoršovali podmienky na jej prehliadku. V auguste preskúmali jaskyňu a okolité územie členovia Speleologického klubu Brno vedení J. Dvořákom. V roku 1950 map nezamerané časti jaskyne. Plán jaskyne zo septembra 1950 je prvým známym zobrazením jej pôdorysu. Vyvrchol činnosti moravských jaskyniarov sú objavy priestorov za Kamenným dómom, do ktorých koncom augusta 1952 pre skupina vedená O. Ondrouškom.

V novembri 1950 vznikla v Liptovskom Mikuláši Správa slovenských jaskýň, ktorá spravovala i Važeckú jaskyňu. Ciu ukončila 31.10.1951 a jaskyne prešli pod Riaditeľstvo pre cestovný ruch v Bratislave. Pracovníci Slovakotouru v Liptov Hrádku prevzali Važeckú jaskyňu v novembri 1951 a za jej správcu určili F. Havránka. Podľa vládneho nariadenia č. 34/ sa jaskyňa stala národným majetkom. Od februára 1954 ju v pôsobnosti Ministerstva vnútorného obchodu správa n. p. Turista, ktorý pristúpil k rozsiahlej rekonštrukcii prehliadkového okruhu. Drevené schodišťa nahradili betónom a zaviedli elektrické osvetlenie. Jaskyňu do prevádzky opätovne uviedli 1. mája 1954. V roku 1957 pri nej postavili prvú kovú budovu s reštauráciou a nočľahárňou.

V rokoch 1960 - 1961 sa speleologickým výskumom jaskyne a Važeckého krasu zaoberal A. Droppa. V júni n. p. Turista uskutočnil komisionálnu obhliadku jaskyne, na základe ktorej pracovníci vedení J. Majkom začali prieskumné práce. V rokoch 1962 - 1963 prenikli do menších priestorov na konci častí objavených v roku 1952, za prekopaným kanálom vedúcim z Objavnej chodby, ako aj v úseku medzi Galériou a Húskovou sieňou. Po zrušení n. p. Turista jaskyňu od 1963 prevzali Stredoslovenské hotely v Ružomberku, roku 1966 prešla do správy Múzea slovenského krasu v Liptov Mikuláši. V roku 1968 Važeckú jaskyňu vyhlásili za chránený prírodný výtvor.

V rámci centralizácie jaskyniarstva na Slovensku od 1. januára 1970 prešla Važecká jaskyňa pod pôsobnosť Slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši. Vykonala sa rekonštrukcia elektroinštalácie a postavila sa nová prevádzková budova. V rokoch 1969 - 1972 sa posudzovala stabilita lavicovitých vápencových vrstiev vo vstupnej časti, zabezpečenie vybudovaním oporného betónového piliera. Koncom turistickej sezóny roku 1974 sa vplyvom nadmerných zrážok zala časť jaskyne, čo viedlo k dočasnému zastaveniu jej prevádzky. V roku 1975 sa vykonala injekčná trhlina a svorníky horninového stropu i stien v Jazierkovej sieni, Galérii a Zrútenom dome. V Kostnici sa vybudovala šachta na odčerpávanie záplavových vôd.

Zlúčením Správy slovenských jaskýň s úsekom ochrany prírody Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a od prírody v Bratislave vzniklo od 1.7.1981 Ústredie štátnej ochrany prírody, do ktorého pôsobnosti prešla s ostatnými jaskynami i Važecká jaskyňa. V roku 1982 sa vyhotovila základná meračská dokumentácia jaskyne i vstupného areálu. V